

Ultras: Ένα νεολαιίστικό φαινόμενο

του Αχιλλέα Γκριζιώτη

Οι αθλητικοί χώροι των γηπέδων, αποτελούν ένα σταθερό, βδομάδα ανά βδομάδα, χώρο μαζικής συναναστροφής νέων ανθρώπων, στον οποίο σφυρηλατείται ως ένα βαθμό, η ταυτότητα ενός νέου. Ένα χώρο όπου για δύο ώρες, οι νέοι μπορούν να ξεφύγουν από την καθημερινότητα που τους καθιστά σχεδόν αόρατους, όπου βρίσκονται σε ένα κενό μεταξύ σφύρας και άκμονος, της ανεργίας και του αδιεξόδου. Αυτή η διαδικασία, επιτείνεται μέσα από τις δομές του οργανωμένου οπαδισμού, τους συνδέσμους, οι οποίοι καθίστανται γνήσια οργανωτές ενός μεγάλου μέρους της καθημερινότητας των συμμετεχόντων, καθώς και του αξιακού συστήματός τους.

Η ενέργεια και (πολλές φορές) η μαζικότητα των δράσεων των συνδέσμων, η ευκολία με την οποία νέοι άνθρωποι μπορεί να χτυπηθούν βάνουσα για τις οπαδικές προτιμήσεις τους, ενώ μένουν απαθείς για τα κοινωνικά τεκταινόμενα, είναι φαινόμενα στα οποία η Αριστερά οφείλει να θέσει τα σωστά ερωτήματα. Ειδάλλως, δεν θα μπορέσουμε να αντιληφθούμε πώς η ακροδεξιά και η Χρυσή Αυγή προσπαθεί να διεισδύσει σε αυτούς τους χώρους, αλλά παράλληλα υπάρχουν σύνδεσμοι που ενεργά μάχονται τον φασισμό. Δεν θα μπορέσουμε να δούμε πώς η αθλητική βία γίνεται όπλο στα χέρια της κυβέρνησης για τον καθορισμό της ατζέντας ή ακόμα και δοκιμαστικός σωλήνας κατασταλτικών μέτρων.

Θέτοντας ένα πλαίσιο – Το παράδειγμα των Ultras

Πρώτα λοιπόν, πρέπει να προσδιορίσουμε την προέλευση (τις καταβολές) του οργανωμένου οπαδισμού και έπειτα τα βασικά χαρακτηριστικά του. Σε πανευρωπαϊκό επίπεδο (και στην Ελλάδα), την μεγαλύτερη επιρροή έχει ασκήσει το ιταλικό μοντέλο οπαδισμού, οι ULTRAS. Οι Ultras εμφανίστηκαν στα ιταλικά γήπεδα περί τα τέλη της δεκαετίας του '60. Αρχικά, επρόκειτο για μικρές ομάδες νέων ανθρώπων που αυτονομούνταν από τους προϋπάρχοντες συνδέσμους, επιδιώκοντας την πιο ενεργή στήριξη στην ομάδα. Σταδιακά γιγαντώθηκαν και επεδίωξαν να παίζουν βασικό ρόλο τόσο στα τεκταινόμενα του εκάστοτε συλλόγου, όσο και στις κερκίδες: επέλεξαν τις θέσεις πίσω από τα τέρματα (που έχουν τις πιο φθηνές τιμές εισιτηρίων) και εγκαταστάθηκαν εκεί. Στην υπόλοιπη Ευρώπη, διαδόθηκαν μέσω των ευρωπαϊκών διοργανώσεων και μέσα από τα ΜΜΕ (κυρίως την τηλεόραση).

Οι πρώτοι σύνδεσμοι Ultras, γεννήθηκαν στα «μολυβένια χρόνια»: τις μαζικότερες απεργίες το φθινόπωρο του 1969, ακολούθησε η σφαγή Piazza Fontana του Μιλάνο από ακροδεξιές ομάδες σε συνεργασία με το παρακράτος. Οι περισσότεροι από τους πρώτους Ultras είχαν ξεκάθαρα αριστερή τοποθέτηση, καθώς προέρχονταν από εξωκοινοβουλευτικές οργανώσεις της αριστεράς, άλλωστε ήταν από τους λίγους χώρους παρέμβασης που μπορούσαν να ανταγωνιστούν την παρέμβαση του ισχυρού – τότε – ΚΚ Ιταλίας. Σύντομα, οργανώθηκαν και Ultras με ακροδεξιά τοποθέτηση.

Αν και τα ηγετικά άτομα των Ultras ήταν μέλη μειοψηφικών πολιτικών ομάδων, οι σύνδεσμοι χαρακτηρίζονταν από έναν τύποις πολιτικό χρωματισμό: τα μέλη των Ultras παραμείνανε «ημιπολιτικοποιημένα», χρησιμοποιώντας βερμπαλιστικά τα σύμβολα ή τα συνθήματα. Ταξικά, προέρχονταν από διάφορα κοινωνικά στρώματα, ήταν μαθητές, φοιτητές, νέοι εργαζόμενοι, «νέοι της διπλανής πόρτας». Το κινήγι για συγκίνηση και περιπέτεια, οδηγούσε Ultras, ακόμη και αν είχαν παρόμοια πολιτική χροιά να συμπλέκονται για ποδοσφαιρικούς ή άλλους λόγους, αυτοαναιρούμενοι. Μέσα όμως από αυτή τη διαδικασία,

οι νέοι άνθρωποι που συμμετείχαν στους Ultras συγκροτούσαν μια αυτόνομη, παραβατική συμπεριφορά έξω από τις νόρμες της Ιταλικής κοινωνίας: οι νέοι Ultras ακροδεξιώς χροιάς ξεφεύγανε από τα ασφυκτικά πλαίσια της Καθολικής Εκκλησίας και των θεσμών, οι της αριστερής χροιάς από την ηγεμονία του ΚΚ Ιταλίας.

Χαρακτηριστικά και τελετουργίες των Ultras

Όπως οι Ultras στην Ιταλία, έτσι και οι ελληνικοί σύνδεσμοι (και όπου αλλού κυριαρχεί το ιταλικό μοντέλο), χαρακτηρίζονται από την ανάγκη για διαρκή ορατότητα, από θεατρικότητα και από δυναμισμό. Τόσο τα σύμβολα, όσο και τα ονόματα/συνθήματα είναι επιθετικά, προκλητικά και στην περίπτωση της Ελλάδας σεξιστικά. Η «ήπια μάχη» της εξέδρας περιλαμβάνει τα γιγαντιαία πανό και σημαίες, τα τύμπανα, την μεγάλη ένταση του ήχου, τα κορεό κ.ο.κ. Οι οπαδοί οργανώνονται ιεραρχικά γύρω από τα ηγετικά στελέχη (τους οργανωτές), με τις περίοπτες θέσεις να κατέχουν οι πιο ισχυροί σύνδεσμοι. Επιδιώκουν την ενεργή συμμετοχή τόσο στη ροή του αγώνα, όσο και στη ζωή του συλλόγου σε βαθμό που πολλοί σύνδεσμοι να εξισώνουν εαυτούς με την ομάδα που υποστηρίζουν.

Οι Ultras, καθώς και οι σύνδεσμοι στην Ελλάδα, φαίνεται να έχουν κάποιους άγραφους κανόνες αξιών και τελετουργιών, τουλάχιστον διακηρυκτικά. Συνεχής υποστήριξη της ομάδας και στις πιο αντίξοες συνθήκες, αλληλεγγύη μεταξύ των μελών, αυτοχρηματοδότηση (όχι χρηματοδότηση από τις διοικήσεις των ομάδων), σεβασμός στα παλαιότερα μέλη, προετοιμασία ακόμη και εβδομάδων για αγώνες – κόμβους. Τα υλικά (σημαίες, τύμπανα κτλ.) ανήκουν στον σύνδεσμο και το να τα χρησιμοποιεί ένα μέλος στην κερκίδα αντιπροσωπεύοντας τον σύνδεσμο, συνιστά τιμή και αναγνώριση εντός του συνδέσμου.

Η επιρροή όμως, αφορά και το ενδυματολογικές προτιμήσεις των νέων, τις μουσικές επιλογές, τη χρήση ναρκωτικών, την μεγάλη κατανάλωση αλκοόλ κτλ. Ειδικά αυτές οι επιρροές, που προέρχονταν από τη Μ. Βρετανία, επηρέασαν κατά τη δεκαετία το '70 του Ιταλούς Ultras και από τα μέσα της δεκαετίας του '80 τους ελληνικούς συνδέσμους. Τα βρετανικά γήπεδα είχαν κατακλειστεί από ήχους της punk και της pop, καθώς και την εμφάνιση των skinhead, νέων της εργατικής τάξης που αποθέωναν τη σωματική ρώμη, την αφοσίωση και την υπεράσπιση της περιοχής. Υπέρτατη ντροπή για τους Άγγλους hooligan είναι η απώλεια της περιοχής, η φυγή, το κλέψιμο των διακριτικών των συνδέσμων.

Η υπεράσπιση του χώρου και της ιδεολογίας

Αν και το βρετανικό μοντέλο οπαδισμού διέφερε (χρήση κασκόλ, μικρών σημαιών, καμία συνοδεία οργάνων στα συνθήματα, ελάχιστη σκηνική χορογραφία στις εξέδρες), επηρέασε και τους Ιταλούς Ultras και τους ελληνικούς συνδέσμους. Έτσι, η υπεράσπιση του χώρου και της τιμής έγινε η πιο σημαντική αξία των οργανωμένων οπαδών. Ως χώρος, προσδιορίζεται κυρίως το γήπεδο και κατ' επέκταση η πόλη/περιοχή όπου εδρεύει μια ομάδα, η οποία με τη σειρά της μετατρέπεται σε σύμβολο, άξιο κάποιος να θυσιαστεί για αυτό. Πρόκειται για μια αναπαράσταση ενός πολέμου επιτιθέμενων και αμυνόμενων, όπου οι Ultras/σύνδεσμοι μιας ομάδας, καλούνται να υπερασπιστούν την περιοχή τους από τους εισβολείς των αντιπάλων: η ομάδα καθυποτάσσει τους αντιπάλους εντός των γραμμών και

οι οπαδοί εκτός αυτών.

Ενώ στην Ιταλία ενυπάρχει σε έντονο βαθμό το τοπικιστικό στοιχείο (απόρροια της ιστορικής ενοποίησης της) και ο βαθύτατος διαχωρισμός Βορρά – Νότου, στην Ελλάδα παρατηρούμε την υπαγωγή των μικρότερων πόλεων/περιοχών στα μεγάλα αστικά κέντρα και στις ομάδες τους (πλην λίγων εξαιρέσεων). Μάλιστα, στην περίπτωση της Ελλάδας διαπιστώνουμε το εξής: οι διάφοροι σύνδεσμοι, ποτέ δεν αυτοπροσδιορίζουν τη δράση τους ως κίνημα (όπως στην Ιταλία και αλλού). Όταν στην Ιταλία γίνονταν προσπάθειες για συντονισμό, κοινές δράσεις ή ακόμα και πορείες για κοινά ζητήματα της οπαδικής κουλτούρας, στην Ελλάδα οι ενέργειες είναι απελπιστικά ατελείς (βλ: radical fans united, against modern football). Επιπλέον, φαινόμενα (όχι μόνο στην Ελλάδα) ύποπτων συνδιαλλαγών των κορυφαίων μελών των οργανωμένων με τους ιδιοκτήτες των ομάδων, υποδαυλίζουν πλέον τη μαζικότητά τους: καθώς πολλές φορές γίνονται μαριονέτες στις επιδιώξεις ιδιοκτητών, διοικήσεων κτλ, δεν μπορούν να συσπειρώσουν πλέον το δυναμικό τους με την ίδια ευκολία.

Η στρατιωτικοποίηση των γηπέδων

Η εμπορευματοποίηση των αθλημάτων και ειδικά του ποδοσφαίρου, στο μεγαλύτερο μέρος της Ευρώπης, έθεσε στο περιθώριο τη δράση των οργανωμένων οπαδών. Σε χώρες όπως η Ιταλία και η Ελλάδα, τα γήπεδα θυμίζουν σωστά φρούρια και οι δυνάμεις καταστολής πρώτος στόχος των οπαδών. Αλλά και σε χώρες όπως η Μ. Βρετανία ή Γερμανία, όπου τα στάδια έχουν εκσυγχρονιστεί, η παρουσία των οργανωμένων, έχει γίνει αφορμή για μια άνευ προηγουμένου εφαρμογή κατασταλτικών και προληπτικών μέτρων. Το Γήπεδο μετατρέπεται σε Πανοπτικόν και τα εφαρμοζόμενα μέτρα μεταφέρονται στη συνέχεια και στην υπόλοιπη κοινωνία.

Η στερεοτυπική προβολή των οπαδών από τα ΜΜΕ, ευνοεί την αυταρχικοποίηση της κοινωνίας, ειδικά σε μια περίοδο, όπου η κάθε είδους «προσαρμογή» καθίσταται μονόδρομος. Τις περισσότερες φορές, ακούγονται εκφράσεις «ανεγκέφαλοι θερμόαιμοι» κ.α, εκφράσεις που νομιμοποιούν τη λήψη κατασταλτικών μέτρων. Τα παραπάνω, αποτελούν μερικές από τις αιτίες, μαζί με την αναξιοπιστία των πρωταθλημάτων, για τις οποίες οι οργανωμένοι οπαδοί και στην Ελλάδα, αποστρέφονται τους θεσμούς (και τους πολιτικούς και τους ποδοσφαιρικούς).

Συμπεράσματα

Το τελευταίο σημείο, αποτελεί ίσως το πιο κρίσιμο σημείο: αν θα μπορέσει δηλαδή η Αριστερά να επικοινωνήσει και να παρέμβει αποτελεσματικά σε αυτούς τους μαζικούς νεολαιίστικους χώρους. Διότι, πολλοί νέοι είναι εγκλωβισμένοι σε έναν φαύλο κύκλο βίας, τη στιγμή που οι ηγετικές ομάδες έχουν (το λιγότερο) ύποπτες συνδιαλλαγές με τους ιδιοκτήτες των ομάδων. Είναι κρίσιμο λοιπόν, να μελετήσουμε από αυτή τη σκοπιά, τόσο την έννοια του οπαδισμού σε σχέση με την ευρύτερη αθλητική κουλτούρα, τη σχέση του οπαδισμού που θα έπρεπε να έχει με την πολιτική, τα κινήματα και την αριστερά, καθώς και την ίδιο το χώρο του αθλητισμού και των γηπέδων, ως χώρο εκτόνωσης της νεολαίας από τα προβλήματά της.

Ενδεικτικές Παραπομπές:

«Το φαινόμενο των ultras στην Ιταλία, χρονικό του κινήματος των οπαδών ultras στην Ιταλία από το 1968 ως το 2009», Σεμπάστιαν Λούι, μετάφραση: Βάσια Γιαννακοπούλου, εκδόσεις Απρόβλεπτες, Αθήνα 2010 «Αθλητισμός και Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας», επιμέλεια Λώρενς Βένερ, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2003